

Kronika

Po gero pusmečio pertraukos, padarytos adaptuojantis prie pandeminių pokyčių kasdienėje ir mokslinėje komunikacijoje, 2021 m. sausio 27 d. buvo atnaujintas Senosios literatūros seminaras. X seminare, vykusiame nuotoliniu būdu ir sulaukusiame didelio virtualių dalyvių būrio, prof. habil. dr. Sergejus Temčinas pasisakė tema „Rusėnų literatūra: tyrimų problemos ir perspektyvos“.

Atsižvelgus į rusėnų kalbinės raiškos įvairovę, klausytojams buvo pasiūlytas apibendrintas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos Karalystės rusėnų literatūros apibrėžimas. Rusėnų literatūrą tipologiškai sugretinus su senąja lietuvių literatūra, buvo aptartos jų atskyrimo galimybės. Buvo išryškintos aktualiausias rusėnų literatūros apskritai ir ypač rusėniškosios literatūros tyrimo problemos. Taip pat pranešime nubrėžtos tolesnių tyrimų gairės, kreipiant ypatingą dėmesį į didžiausius verstinių tekstų ciklus: Kijevo Olų vienuolyno *Pateriką*, Biblijos vertimus iš čekų kalbos, *Mokomąsias evangelijas* (ir Mikalojaus Rejaus vertimus jose), Petro Skargos šventųjų gyvenimo aprašymus.

2021 m. vasario 24 d. įvyko XI Senosios literatūros seminaras „Be Ariadnės siūlo po Jano Kochanowskio epigramų labirintą“. Jame prof. habil. dr. Regina Koženiauskiene, šiuo metu rengianti publikavimui svarbiausio lenkų Renesanso poeto epigramų vertimus, pasidalijo šio labai reikalingo darbo inspiruotomis mintimis.

Seminare buvo trumpai pristatytas pats Kochanowskis, jo kūrybos visuma, autoriaus (ne kartą buvotusio ir Vilniuje) ryšiai su Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste bei Prūsų Lietuva, jo įtaka mūsų krašto literatams. Buvo aptartos pasakotos imtis Kochanovskio vertimų, šio kūrybinio proceso detalės, impresijos.

Fraszki (vertėjas pasirinktas liet. atitikmuo – „Niekai“) – tai populiarioji poeto kūrybos dalis (pirmą kartą rinkinys išspausdintas 1584 m., poeto mirties metais). Epigramų įvairovėje nemaža satyrinių ir proginių epigramų, epigramų-mįslių; daugelio jų pradžioje atpažįstami vieno iš Kochanovskio antikinių pavyzdžių – Anakreonto, taip pat Horacijaus, Marcijalio, Katulo atskambiai. Kochanovskis rašė apie žmogų, kuriam nesvetima niekas, kas žmogiška, tad išlieka suprantamas ir šiais laikais. „Niekai“ iki šiol jau bandyti versti į įvairias kalbas, tačiau viso 300 epigramų korpuso išversti dar niekas nedrįso. Tad belieka palinkėti sėkmingai užbaigti jų parengimo darbą ir išleisti lietuviškąjį variantą.

2021 m. kovo 31 d. įvyko XII Senosios literatūros seminaras: „Apie plagijavimo neolotyniškoje literatūroje prigimtį bei naudą“, kuriame diskutuoti apie plagijavimo reiškinį, jo sampratą senojoje raštijoje ir santykį su imitacijos metodu kvietė dr. Darius Antanavičius. Pranešime „remiantis keliais literatūrinio vagiavimu“ pavyzdžiais iš Elijaus Pielgžymovskio, Martyno Gradovskio (XVI a.), Kražių studentų kūrybos (XVII a. pabaiga) buvo atskleistos „praktinės plagijavimo priežastys, jo vertė ir nauda dabartiniams Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės neolotynistikos, bibliografijos, apskritai kultūros tyrimams“.

Nemaža seminare nuskambėjusių minčių galima rasti Antanavičiaus straipsnyje „Pirmasis kaunietis – spausdintos knygos autorius“, publikuotame *Senosios Lietuvos literatūros* 45 numeryje, todėl su juo buvo siūloma susipažinti iš anksto. Kilusioje diskusijoje buvo iškelta ir kitokių, labiau niuansuotų minčių dėl gana išplitusio reiškinio, kai vienas autorius pasinaudoja kitų autorių tekstais kurdamas savo veikalą; tokiais atvejais tenka atsižvelgti į kūrinių, ypač proginių, atsiradimo aplinkybes, apie kurias, deja, be pačių tekstų, dažniausiai būna išlikę labai nedaug žinių.

2021 m. balandžio 28 d. įvyko XIII Senosios literatūros seminaras, Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotoja dr. Jolita Sarcevičienė jame perskaitė pranešimą „Kokias paslaptis saugojo Merkinės seniūno Antano Kazimiero Sapiegos dienaščių spyna?“.

Pristatydama tiriamą ir publikavimui rengiamą dienoraštį prelegentė pastebėjo, kad ilgą laiką dienoraščiai nebuvo skirti savistabai ir apmąstymams, o šiais tekstais siekta itin pragmatiškų tikslų. Neretai autorius puikiai suvokdavo, kad po jo mirties dienoraštis neišvengiamai bus skaitomas kitų, o, pavyzdžiui, kelionių dienoraščiais buvo dalijamasi su giminaičiais ar artimiausiais bičiuliais dar autoriui gyvam esant. Todėl, atsižvelgiant į užrašų tikslą, fiksuojama informacija buvo kruopščiai atrenkama. Toks yra ir aptariamasis šaltinis – Merkinės seniūno Antano Kazimiero Sapiegos 1722–1733 m. kasdienės veiklos dienoraštis. Seminare buvo aptarti ne tik plačiau žinomi Sapiegos gyvenimo faktai, bet ir mėginama atskleisti dienoraščio autoriaus asmenybę. Sapiega dalyvavo daugelio LDK institucijų veikloje, susirašinėjo su aukštais valstybės pareigūnais, aktyviai veikė politinėje arenoje, todėl jo dienoraštyje atsiveria įvairialypė XVIII a. antro–ketvirto dešimtmečio dvarų gyvenimo panorama. Merkinės seniūnas ne tik aiškiai įvardijo savo užrašų adresatą ir rašymo intencijas (dienoraštį skyrė savo paveldėtojams ir daugiausia rašė apie valdų administravimą ir finansinę veiklą), bet ir nuosekliai laikėsi pasirinktos „konceptijos“. Vis dėlto atskirti viešą ir privatų gyvenimą, politikos, valdų administravimo ir sveikatos ar dvaro virtuvės reikalus pasirodė ne taip lengva. Aptariant dienoraščio tematiką, buvo panarstyti ne tik atskiri „siužetai“, bet ir pristatyta jo žinučių įvairovė, pagrindiniai bruožai. Antai „nuobodžiai stabilioje“ dienoraščio struktūroje gana detalai atsispindi kasdieną užpildanti veikla: valdų, skolų administravimas, kelionės, pramogos, klienteliniai ir karjeros bei paveldėjimo klausimai, taip pat atskiri šeimos gyvenimo įvykiai.

Emocijų ar savirefleksijos dienoraštyje mažai, žodynas gana skurdus, susijęs su pareiginio viešojo gyvenimo sfera. Tačiau gana daug lotyniškų posakių, teisinių terminų – šį daugiausia lenkiškai rašytą tekstą net galima laikyti dvikalbiu. Dienoraštyje Sapiega visų pirma kūrė savo kaip *homo economicus* įvaizdį.

2021 m. gegužės 26 d. įvyko XIV Senosios literatūros seminaras. Seminaras buvo skirtas neseniai pasirodžiusiam mokslo žurnalo *Senoji Lietuvos literatūra* jubiliejiniam 50-ajam numeriui, tad ir pavadintas atitinkamai – „*Senoji Lietuvos literatūra: trys dešimtmečiai, 50 knygų*“.

Pasinaudota proga ne tiek pristatyti *SLL50*, kiek aptarti visą trijų dešimtmečių leidybos ir tyrimų kelią. *Senoji Lietuvos literatūra* gimė kaip atgaivintų įvairiapusių LDK ir Prūsų Lietuvos tyrimų atspindys ir jų katalizatorius. Leidinio istorija – neatskiriama nepriklausomoje Lietuvoje vykdytų tyrimų istorijos dalis. Apie tai, kaip ir kas buvo sumanyta, ko siekta ir kas įgyvendinta, kas pavyko ir kas galėtų būti, apie kaitą, išgyvenimą, viziją ir normą, žurnalo vietą humanitarinėje Lietuvos panoramoje kalbėjo Eugenija Ulčinaitė ir Darius Kuolys (apie periodinio leidinio pradžią), Sigitas Narbutas – apie tęstus darbus ir Mintautas Čiurinskas – apie žurnalo aktualijas bei paskutinįjį dešimtmetį iš vyr. redaktoriaus perspektyvos. Nuo leidinio pradžios 1992 m. prie jo prisidėjo daug kultūros ir mokslo žmonių: besikeitusios redakcijos narių, sudarytojų, redaktorių, leidėjų, dailininkų, maketuotojų, vertėjų, pagaliau – tekstų autorių, dažnas publikavosi ne vieną kartą. Renginyje ne tik buvo visiems padėkota – visi buvo kviečiami pasisakyti iš savo perspektyvos, klausti, diskutuoti, tad išgirdome ir vienos iš žurnalo garbingų pradininkių Ingės Lukšaitės, taip pat Gyčio Vaškeliio, Kristinos Rutkovskos, Sergejaus Temčino, Reginos Jakubėnas ir kitų kolegų refleksijas.

MINTAUTAS ČIURINSKAS

2021 m. gegužės 13–14 d. Vytauto Didžiojo universitete vyko tarptautinė mokslinė konferencija „LDK didikų Pacų giminė ir Lietuvos Barokas“, skirta LDK kanclerio Kristupo Zigmanto Paco (1621–1684) 400-osioms gimimo metinėms. Jis ilgą laiką, valdant net trims karaliams, buvo LDK kancleris (1658–1684), fundavo ne vieną bažnyčią ir vienuolyną, rezidavo keliuose rūmuose, nuolat dalyvavo diplomatinėse kovose Abiejų Tautų Respublikos viduje ir užsienyje. Kanclerio žmona buvo karalienės dvaro pirmoji ponja prancūzė Claire Isabelle Mailly de Lascaris. Konferencijos rengėjų akcentuota, kad didikų Pacų giminė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijai buvo svarbi daugeliu požiūrių. Jos atstovai – įžymūs valstybininkai, visuomenininkai, religinės kultūros reiškėjai, meno mecenatai (LDK kancleris Kristupas Zigmantas Pacas, jo tėvas LDK pakancleris Steponas Pacas, LDK didysis etmonas Mykolas Kazimieras Pacas, Vilniaus vyskupas Mikalojus Steponas Pacas, Žemaičių vyskupas Kazimieras Pacas, Žemaičių seniūnas

Petras Pacas ir kt.). Ypač aktyvi ir vaisinga Pacų veikla buvo Baroko laikotarpiu, kai ši giminė garsėjo bažnyčių ir vienuolynų fondacijomis, o architektūros didingumu stebino ne tik jų rūmai Vilniuje ar Varšuvoje, bet ir provincijoje, pavyzdžiui, Jiezne. Tačiau pažymėta, kad išsamesnių tyrimų, skirtų Pacų giminės įtakai LDK visuomeniniam-politiniam gyvenimui bei meninės kultūros raidai, vis dar stinga.

Šią spragą ir stengtasi pildyti. Todėl konferencijoje buvo gilinamasi į keletą probleminių temų: Pacų giminės genealoginius tyrimus, iškiliausių giminės atstovų biogramas; Pacų įtaką Abiejų Tautų Respublikos politiniam gyvenimui; LDK bajorijos politinę savimonę ankstyvaisiais naujaisiais laikais; kultūrinius LDK diduomenės kontaktus Baroko epochoje; Baroko meną, Bažnyčią ir visuomenę LDK; Baroko retorikos tradiciją ir jos raišką LDK kultūroje; Pacų bažnytines fondacijas ir mecenatystės fenomeną; Pacų paveldo likimą Lietuvoje ir užsienyje. Per dvi konferencijos dienas įvairių sričių Lietuvos ir užsienio mokslininkai perskaitė 25 pranešimus, suskirstytus į 4 sesijas.

Literatūros požiūriu aktualiausi buvo keli pranešimai. Regina Jakubėnas (Vilniaus universitetas) analizavo, kaip Pacų giminės atstovai vaizduojami Vilniaus XVIII a. antrosios pusės lenkiškoje proginėje poezijoje. Živilė Nedzinskaitė (LLTI) gilinasi į Žemaičių vyskupui Kazimierui Pacui skirtą 1668 m. anonimino kūrinių mįslę. Irenos Buckley ir Marie France de Palacio (Vytauto Didžiojo universitetas) pranešime daug dėmesio skirta Kristupo Zigmanto Paco žmonos Claire de Maily-Lascaris biografijos faktams, remiantis XVII a. prancūzų metraštininko Gédéon Tallemant des Réaux (1619–1692) ir *Didžiojo istorijos žodyno* autoriaus Louis Moreri (1643–1680) medžiaga, taip pat aptartas dvaro poeto Jeano Loret (1600–1665) eilėraščių fragmentas, skirtas Paco ir de Maily-Lascaris santuokai. Aurelija Mykolaitytė (Vytauto Didžiojo universitetas), remdamasi Czesławo Hernas ir Eugenijos Ulčinitės tyrimais, kalbėjo apie Baroko raiškos formas mokyklinėje jėzuitų dramoje.

Konferencijos programa:

<https://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2021/03/jpg2pdf.pdf>

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

2021 m. birželio 29 d. Kotryna Rekašiūtė, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos mokslo darbuotoja, viešame gynimo tarybos posėdyje apgynė daktaro disertaciją „Masonų draugijų įtaka lituanistiniam sąjūdžiui Prūsijoje XVIII–XX a. pr.“ (mokslinė vadovė – doc. dr. Žavinta Sidabraitė). Gynimas vyko Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto salėje, tačiau dėl sudėtingos pandeminės situacijos – mišriu būdu (vieni klausytojai jungėsi nuotoliniu būdu, kiti klausėsi gyvai instituto salėje).

Gynimo tarybai pirmininkavo doc. dr. Silva Pocyūtė (Klaipėdos universitetas), kiti tarybos nariai – prof. dr. Sigita Barniškienė (Vytauto Didžiojo universitetas), doc. dr. Arūnas Baublys (Klaipėdos universitetas), dr. Liucija Citavičiūtė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas), habil. dr. Christiane Schiller (Humboldtų universitetas Berlyne).

Apigintoji disertacija yra pirmasis mokslo darbas, skirtas masonų draugijos ryšių su lituanistika, jų skleistos ideologijos poveikio lituanistinės veiklos raidai ir plėtotei XVIII–XX a. pr. Rytų Prūsijoje ištyrimui. Disertacijoje atskleistos masonams priklausiusių ir su lituanistika susijusių asmenų nuostatos, kurios buvo realizuojamos daugelyje sričių (spausdinimo ir sklaidos paslaugų, lietuviškosios originaliosios kūrybos ir liaudies dainų publikavimo, švietimo institucijų steigimo, literatūros draugijos kūrimo ir veiklos joje bei kt.), taip pat ištirta, kaip masoniškieji ryšiai turtino dviejų valstybių (Prūsijos ir etninės Lietuvos) lietuvių kultūrą. Nors įvairių sričių mokslininkai vis nurodo reikšmingą masonų ideologijos poveikį lietuvių kultūros raidai, Prūsijos Lietuvos literatūros istorijos požiūriu ši tema iki šiol sistemingai nebuvo tirta.

Disertaciją sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys (suskirstytos į smulkesnes potemes), išvados ir priedas, kuriame pateiktos masonų draugijai priklausiusių ir su lituanistika susijusių asmenų biogramos, papildančios kai kurių asmenybių biografijas nauja informacija. Įvadinėje dalyje pristatytos masonerijos susiformavimo aplinkybės ir jų idėjinės nuostatos, dėmesio skirta masonų ir Bažnyčių santykiams aptarti. Pirmojoje dalyje aptariami bendriausi masonų veiklos Rytų Prūsijoje socialiniai, kultūriniai ir švietėjiškos veiklos aspektai. Tolesniuose skyriuose analizuojama konkrečių, masonams priklausiusių, asmenų lituanistinė veikla.

Disertaciją rengiant pasitelkti iki šiol į mokslinę apyvartą neįvesti archyviniai šaltiniai bei dokumentai, rasti Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame

valstybiniame archyve Berlyne (Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz) ir Rusijos valstybiniame kariniame archyve Maskvoje (Российский государственный военный архив), praturtinantys lituanistinės veiklos Rytų Prūsijoje tyrimų lauką.

Atliktas tyrimas ir jo rezultatai neabejotinai naudingi tolesniems Prūsijos Lietuvos literatūros ir kultūros istorijos tyrimams.

